

1. [FŐOLDAL](#)
2. [PUBLICISZTIKA](#)

Dobrovits Mihály: ünnepfogyatkozás (Egy liberális hiányérzeteiről)

• DOBROVITS MIHÁLY 2000. OKTÓBER 19. [PUBLICISZTIKA](#)

Alig akarom elhinni, hogy október van, annyira ragyogó a vénasszonyok nyara: lágyan simogat a napfény, meztelen lábra húzott szandálban sétálhatok át az Erzsébet hídon. Ennek ellenére mégis október van: a magyar történelem legellentmondásosabb hónapja. Október 6., október 15., október 23. és október legvége, az őszi rózsás forradalom évfordulója. November negyedikével együtt olyan sorozat, amit végigmondani is fárasztó. Hát még végigünnepelni.

A legegyszerűbb megoldás nyilvánvalóan az lenne, ha szabadelvűként azt mondanám, e napokon emlékezni vagy nem emlékezni mindenki tiszteletre méltó magánügye: ahány ember, annyi történelmi emlékezet. Nekem például az idei október 15. arról nevezetes, hogy apám, Dobrovits Aladár ekkor lenne nyolcvanegy éves, bár erről a magyar nyilvánosság diszkrétén hallgat. Ha e ponton megállok, és elgondolkodom egy percet, akkor máris be kell lássam, mennyire nem lenne igazam, ha a történelmi emlékezést a magánélet szférájába száműzném. Ha ugyanis felháborodom azon, hogy a magyar nyilvánosság harmadik évtizede hallgat a magyar egyiptológia megalapítójának és, *horribile dictu*, 1944 kevés tényleges ellenállói egyikének nevééről, akkor miért várom el, hogy ne hallgassunk még nagyobb eseményekről? A történelmi emlékezet igénye szinte minden társadalomban megvan, a nyugat-európaiakon e tekintetben jószerivel csak az amerikaiak tesznek túl, július negyedikén még a pornómodellek is a csillagos-sávós lobogó alatt úzik az ipart arrafelé.

Arra is csábíthatna ez az emléknappal telt ragyogó október, hogy frivol kacajjal kezdjem kifaragolni mindazt, amit a jelenlegi kormánypártok a

nemzetről és annak történetéről belénk akarnak sujkolni. Lenne aratnivalóm bőven, azonban mégsem megyek e kalászosba. Azon sem fogok élcelődni, hogy 1956 hősei, túlélői vagy netán az áldozatok leszármazottai jelen lesznek-e a központi ünnepségeken. 1956 és emléke már rég nem Nagy Erzsébet, Göncz, Mécs, **Eörsi** és társaik ügye. Csak hosszú és kemény küzdelem árán lehetett ugyan kitessékelni őket a képből, de sikerült. Minél kisebb és kispolgárabb egy ország ugyanis, annál kevésbé van szüksége hősökre. A saját hősökben pedig eleve van valami gyanús. Petőfire szűkebb pátriája még száz évvel halála után is úgy emlékezett, hogy a nemzet koszorús költője csak egy csavargó komédiás volt, és nem értették, miért fontos a városi uraknak egy *ilyen embör* személye. A Gönczcel, Méccsel és társaikkal szemben megtalált névtelen hősök, a "pesti srácok" éppen azért alkalmasak forradalmi emléktárgynak, mert arctalanok. Nem különböznek tőlünk másban, csak abban, hogy azon az október végi, november eleji héten az utcára mentek, s közülük egyesek ölték, vagy akkor, netán annak következtében megölettek. Nekik igazságot lehet osztani, míg van, akiktől a szelíd megbocsátást is nehezünkre esik elfogadni. De ez csak a kérdés egy lehetséges, érzelmi megközelítése. Túl azon, hogy a kilencvenes évek elején tényleg kínos volt az egymással veszekedő öregembereket látni az immár nem létező ellenséggel szemben masírozó hetvenes nemzetőrök és forradalmárok szerepében, nem tűnik-e mégis furcsának az az igyekezet, hogy a gazdátlanul ránk maradt bűnök úgy is maradjanak? Csökönyös hallgatás süket csendje fogadja a sötét termekben kérdezőt.

Nagy erkölcsi felelősség terheli mindazokat, akik hagyták, hogy így legyen. Azonban ez korántsem véletlenül esett ekképp. 1956 októbere ugyanis csak egyike a lezáratlan magyar októbereknak, és mindaz, amit erről beszélünk, csak annak fényében lehet igazzá vagy hamissá, ha megnézzük, mit beszélünk a korábbi októberekről. Mindarról, ami ebben az országban 1848 márciusa és 1989 októbere között zajlott. Saját hamis történeti tudásunkkal kell előbb leszámoljunk, hogy emlékezni tudjunk. Bár e mélységekbe rohanó folyam első zuhataga nyilvánvalóan 1944 októbere, most mégsem ezzel kezdeném. Hamis történeti tudásunk legszebb példáinak egyike ugyanis október 6-ához kapcsolódik.

Magyarország presztízskérdést csinál abból, hogy az épp aktuális román kormány hogyan viszonyul az évente esedékes aradi megemlékezésekhez. Arra azonban senki sem kapja fel a fejét, ha 2000. március 15-én

Lökösházán épp dr. Otto von Habsburg-Lotharingen mond ünnepi beszédet. A kérdés nyilvánvalóan nem az, hogy október 6-án szíveskedjünk-e osztrák autókat borogatni, mert ne szíveskedjünk, sőt ez a kérdés nyilvánvalóan nem is a sógorokról szól. Hanem inkább arról, hogy országunk történelmi emlékezete milyen népmesészerűen alakította át a dolgokat. Hovatovább kiderül, hogy Ceausescu akasztatott Aradon. Netán a kutya szerbek. Azoktól minden kitelik.

A történelmi emlékezet ilyen torzulásai nem csak ebben a szituációban elborzasztóak. 1848-1849 eseményeiről általában nem tudnak semmit ebben az országban. Sőt az 1990-es években e tárgykörben megjelent, szabadelvű intenciójú dolgozatokat olvasva úgy tűnik, mintha igazi nemszeretem dologgal állnánk szemben. Egy felvilágosult európai birodalomból való kitörés értelmetlenül nacionalista kísérletével. Olyan benyomása támad az olvasónak, mintha a kilencvenes évek vitái már a reformkort és 1848 napjait is ugyanúgy jellemezték volna. Ráadásul e történelmi torzkép importnövény tájainkon. Bár eredetileg éppen az általa vezetett Szent Szövetség tervezett latin-amerikai beavatkozásának köszönhetjük az 1823-ban megfogalmazott és azóta ezerszer félremagyarázott Monroe-elvet, miszerint "Amerika az amerikaiaké", az ötvenes évek óta valóban az amerikai konzervatívok alapelve Metternich politikai zsenijének tisztelete. Az ő rendszeréről tudni való, hogy mindannak esküdt ellensége volt, amit a korszakban a liberális polgár, ha úgy tetszik, a *citoyen* jelentett. Szerette ugyan a *Bürger*t, a vagyonát szorgosan gyarapító, de semmiképpen sem politizáló nyárspolgárt, aki az isteni akaratból eredeztetett rendíthetetlen felsőbbség akaratától várta összekuporgatott vagyonkája védelmét, de csuklásra ingerlő, ha ezt egy liberális vagy épp új sütetű baloldali szerző jellemzi polgári fejlődésként. Megérthető azonban, ha a jelenleg kormányzó szellemi elitek egyik ifjú konzervatív képviselője mennydörög a "polgári értékeket" eltipró 1789 és 1848 ellen. (1997. január 1-jét tette tönkre számomra a Magyar Nemzet egy erről szóló publicisztikája.)

Kétszeresen is zavarba ejtő lenne, ha a mai magyar liberalizmus nem tudna mit kezdeni 1848 örökségével. Jelképesen azért, mert arra utalna, hogy a köznyelvben csak demokratikus ellenzék néven emlegetett polgári ellenállási mozgalom, amelyből a rendszerváltás táján a liberalizmus újrasarjadzott, lemondott arról az egyszerre nemzeti, polgári és függetlenségi tradícióról, amelynek ünnepén és öröksége nevében a

hetvenes években a történelem színpadára lépett. Ez a magatartás annak a tételnek az elfogadása lenne, amely szerint e kérdésben csak a konzervatív nemzeti romantika és a kozmopolita birodalmi eszme között szabad választanunk. Mondanom sem kell, hogy ez jellegzetesen nem 1848 választása, hanem a centenárium, 1948 hamis pátoszának fejtetőre állítása. Akkor a kiépülő kommunista hatalom bújt egy hamis 1848-kép mögé, amely a "nép", azaz a paraszti közösség "nemzeti" forradalmával állította szembe a nemzetközi úri reakció ellenállását.

E képet nem érthetjük meg anélkül, hogy ne tudnánk, milyen korábbi félreértések állnak mögötte.

A húszas évek nagy konzervatív szintézise díszelg e megközelítés mögött, amit Szekfű Gyula fogalmazott meg, és amely egyszerre próbált a dualizmus reálpolitikájának és az azt jobbról támadó katolikus konzervativizmus örökösének mezében feltűnni. Alaptétele az volt, hogy a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás követelése olyan romantikus illúzió, amely csakis az ország, azaz a régi Magyarország bukásához vezethetett. Ennek fényes bizonyítékát pedig éppen 1918 és a trianoni összeomlás feltétlen összekapcsolásában látta. E körben vált axiómává az, hogy az országot a Nyugathoz kötő birodalmi stabilitás és a nemzeti alapon szerveződő balkáni káosz kettőssége jellemzi, amelyet megerősített a magát még balkáni nagyhatalmi politikacsínálónak tartó korábbi nemzedék elképzelése arról, hogy Magyarország immáron nem a szövetségessé lett Oszmán Birodalommal, hanem az ortodoxiával szemben tekintendő a nyugati világ végbástyájának. Bár nem vagyunk föltétlenül tudatában, Szekfű *Három nemzedéke* még mindig gondolkodásunk egyik alapkövét képezi. E kép tovább homályosult azzal, hogy a harmincas-negyvenes évek szélsőjobbja valóban megkísérelte nagynémet segítséggel keresztülvinni a maga "nemzeti forradalmát", és ez kikényszerítette Szekfűék újabb irányváltását, akik ezúttal a náciizmussal szemben már pozitívan nyilatkoztak 1848 nemzeti függetlenségi törekvéseiről. Egyébként viszont nem értékelték át önnön álláspontjukat.

Láthatjuk, hogy egy dolog mindig homályban marad. 1918 októbere - az a függetlenségi és polgári radikális tradíció, amelynek éppen a mai magyar szabadelvűség kellene hogy az utóda legyen. Az a kör, amely nem kívánt egy olyan gyarmati birodalom része lenni, melynek anyaországa egy dinasztia (Ignotusé e zseniális kép), ugyanakkor elhitte, hogy a magyarság

nem végvár, hanem együttműködő nemzetek hasznos tagja lehet a régiójában. Tragédiája az volt, hogy éppen azok a nemzetek nem hitték el ezt neki, amelyek a saját nemzeti romantikájukat éppen a magyar úr és a szlovák, román és szerb paraszt ellentétébe óhajtották gyökereztetni. A nyugati világ pedig, amely előtt a magyarság annyiszor bizonygatta, hogy nem rés, hanem erős bástya (Rákosi e szóképe megint csak egy visszájára fordított történelmi közhely), inkább nekik hitt akkoriban. Éppen e nemzetek hajtották végre azt a romantikusan nacionalista és konzervatív fordulatot, amellyel a magyar 1848-at vádolják oly sokan.

1918 és 1919 - tegyük hozzá: jobb- és baloldalon egyaránt szándékosan egybemosott - történetének megértése nélkül viszont nem érthetjük meg azt sem, honnan erednek azok a téves beidegződések, amelyek a mai napig eltakarják a szemünk elől azt, hogy a magyar függetlenség, demokrácia s a magyar szabadelvűség nem egymást kizáró, netán egymás ellenében kijátszható fogalmak. Sőt annak leszögezése sem haszontalan, hogy a liberálisok és a kommunisták nem egy politikai fejlődés kiinduló- s végpontját jelentik.

E látszólag oly távoli képpel jutottunk el igazán 1956-hoz. 1956-ot nem csak az kapcsolja össze 1848-cal, hogy kivégeztek két miniszterelnököt, ráadásul két olyan miniszterelnököt, akik éppen a forradalmi hevület törvényes keretek között tartásán munkálkodtak. 1956 forradalmárainak, s éppen e forradalom vezetőinek és szellemi előkészítőinek alapállása volt az, hogy ők egyszerre elkötelezett hívei a demokráciának, a függetlenségnek és a nyugati civilizációnak, miközben nem kívánják az országot végvárként feláldozni senki oltárán. Természetesen el kell fogadjuk mindenkinek a jogát arra, hogy 1956-ot jelképként úgy értelmezze, ahogy a saját szája íze kívánja. Sőt nyilvánvalóan az a kérdés is jogos, hogy "kinek a forradalma volt '56?" Egy forradalom ugyanis szükségképpen kaotikus, számos indulat fűti, számos csoportosulás számtalan elképzelését hozza a nyilvánosság elé. 1956, ha igazán őszinték akarunk lenni, valóban nem egy folyamat volt, hanem számos kisebb forradalom eredője. Mindezek ellenére egy ponton mindenképpen fel kell emelni szavunkat az ellen a hamis pátosz ellen, amelybe a jelenlegi politika burkolja 1956. október 23-át és az azt követő napokat. Az ellen kell tiltakoznunk, hogy 1956 pátoszát egy olyan konzervatív politika erkölcsi alapjául akarják felhasználni, amely az 1918-1919 utáni reakció szellemi fegyvertárát ölti magára. Ez a helyzet viszont éppen azért alakulhatott így,

mert a kilencvenes évek közepén épp az egykori demokratikus ellenzék utódai estek a hamis realizmus csapdájába. Tegyük hozzá, hogy ez a folyamat korántsem volt előzmények nélküli. Az 1992 és 1994 között tetőzött politikai hisztéria világosan 1944 októberére és az utána következő eseményekre kívánt célozni.

1956 tragédiája nem az volt, hogy elbukott, és nem is csak az volt, ami utána jött. A tragédia abban áll, hogy 1956 esetén bekövetkezett az a kétes átértékelődés, amely ezt a forradalmat nem 1848-hoz, hanem 1944-hez igyekezett kapcsolni. Még pontosabban az átértékelők, '56 valódi hőseinek eltüntetői egy olyan politikai hintát képzeltek el, amelyben 1919 óta a "kozmpoliták" és a "nemzetiek" között leng ide-oda az akasztófa kötele. Ez az a hamis alternatíva, amelybe a magyar szabadelvűség beszorulni látszik. Nemcsak a nemzetből hagyja magát kiszoríttatni, de még az általa képviselt értékeket is idegen érdekek képviselőjévé hagyja tenni. Ezt az álságos hazugságot nem csak a magyar politika jobboldalán dobták be a köztudatba: már Kádárék rabulisztikája is szívesen élt vele. Szögezzük tehát le, hogy három, egymástól külön megvizsgálandó kérdést mos össze a mai magyar politikai hisztéria. A magyar haladás, szabadság és függetlenség kérdését, a fehér és a vörös terrorokét, valamint a politikai antiszemitizmus alkalmankénti magyarországi jelenlétét. E három dologgal külön-külön kell elszámolni; és *el kell* számolni, hogy végre feleletet kaphasson a süket szobákban hiába kérdező.